

УДК 338.48

Т. Н. Каджаметова,
к. е. н., доцент, РВНЗ "Кримський інженерно-педагогічний університет", Сімферополь

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ КУРОРТНИХ ТЕРИТОРІЙ ТА РЕГІОНАЛЬНОГО РИНКУ КУРОРТНИХ ПОСЛУГ

T. Kadgametova,
Ph.D., associate Professor, RVNZ "Crimean engineering and pedagogical University", Simferopol

STRATEGIC DIRECTIONS OF DEVELOPMENT OF RESORT AREAS AND REGIONAL MARKET RESORT SERVICES

У статті вивчені, тенденції розвитку туристсько-рекреаційного комплексу Криму, виділено основні проблеми розвитку курортних територій та регіонального ринку курортних послуг, виявлені конкурентні переваги, обмеження і перешкоди у розвитку курортних територій. На основі аналізу існуючих проблем регіонального розвитку рекреаційного комплексу АРК, виділено стратегічні напрями сталого розвитку курортних територій. Вивчено тенденції розвитку туристичної галузі з позиції її впливу на національну економіку. Наведено класифікацію курортних територій АР Крим у залежності від рівня рекреаційного потенціалу та активності. Розкрито необхідність і доцільність формування і функціонування туристично-рекреаційних кластерів, покликаних створити сучасний ринок конкурентоспроможних туристично-рекреаційних послуг.

In the article trends in the development of tourist and recreational complex of Crimea are studied, the main problems and the strategic directions of innovative development of resort areas and the regional market of resort services are highlighted, competitive advantages, limitations and constraints in the development of resort areas are substantiated. Based on the analysis of the problems of regional development and recreational complex of Crimea, the strategic direction of sustainable development of resort areas are highlighted. Trends in the development of the tourism industry from the perspective of its impact on the national economy are examined. A classification of resort areas of Crimea, depending on the level of activity and recreational potential. The need for and the feasibility of the formation and operation of tourist-recreational clusters, designed to create a modern market competitive tourist and recreational services are revealed.

Ключові слова: тенденції розвитку курортних територій, стратегічні напрями інноваційного розвитку, конкурентні переваги, кластер.

Key words: trends in the development of resort areas, strategic directions of innovative development, competitive advantages, cluster.

АКТУАЛЬНІСТЬ

В умовах децентралізації функцій державного управління та розширення функцій самоврядування на регіональному рівні відбувається зміщення акценту з централізованої планової економіки до вироблення самостійної стратегії соціально-економічного розвитку на регіональному рівні управління. Практичні проблеми регіонального управління ресурсами розвитку характеризуються складністю, інформативністю, комплексним характером процесів прийняття управлінських рішень і передбачають полісистемне дослідження та моделювання окремих проектів розвитку, прогнозування соціально-економічного розвитку регіону. Прагнення до ефективності і оптимізації управління процесом реалізації програми розвитку регіону і загальна економічна доцільність виз-

начають необхідність створення спеціалізованої системи управління ресурсами розвитку у вигляді підрозділу адміністрації області.

СТУПІНЬ ВИВЧЕНОСТІ

Питаннями оцінки рекреаційного потенціалу курортних територій, особливостям розвитку територіально-рекреаційних систем присвячені роботи П.В. Жука, А.Ф. Балацького, М.І. Нижнього, Т.П. Галушкіної, В.І. Азара, Н.С. Мироненко, М.С. Нудельмана, М.А. Хвесика та багатьох інших. Проте стратегічні напрями інноваційного розвитку курортних територій та регіонального ринку курортних послуг, а також конкурентні переваги, обмеження і перешкоди у розвитку курортних територій вимагають постійного детального вивчення, що визначає актуальність дослідження.

У зв'язку з цим метою даної статті є виділення стратегічних напрямків інноваційного розвитку курортних територій та регіонального ринку курортних послуг на основі вивчення тенденцій розвитку туристично-рекреаційного комплексу Криму, виявлення конкурентних переваг і недоліків у розвитку курортних територій.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Структура туристично-рекреаційного комплексу АР Крим у даний час має позитивну динаміку поновлення видів і форм туристсько-рекреаційної діяльності. В АР Крим зберігається спеціалізація на розвитку санаторно-курортного лікування та оздоровчої пляжної рекреації. Різною мірою забезпечуються потреби в гірничо-пішохідному туризмі, круїзному, морському, велосипедному, кінному, автомобільному, екстремальному, екскурсійному, сільському, етнографічному, науковому, паломницькому, фестивальному, військовому, винному туризмі, аеротуризмі, спелеотуризм, скелелазіння, яхтинг, дайвінг, віндсерфінгу.

Територіальна структура туристично-рекреаційного комплексу АР Крим відрізняється нерівномірним характером рекреаційного освоєння півострова. Найбільш розвинені південний, південно-східний та південно-західний рекреаційні райони і випробовують в пік сезону техногенне перевантаження, в той же час потенціал східних і північно-західних районів використовується не в повному обсязі. В цілому рівень розвитку туристично-рекреаційного потенціалу АР Крим оцінюється як низький і недостатній для стимулювання підприємницької активності.

Сучасні тенденції розвитку туристично-рекреаційного комплексу АР Крим характеризуються переважанням неорганізованих рекреантів в загальному потоці рекреантів і як наслідок розвитком матеріально-технічної бази шляхом розгалуження приватного неорганізованого сектора; ростом диференціації туристсько-рекреаційних потоків по мотиваціях, віком, купівельної спроможності, зростанням попиту на спеціалізовані види послуг, погіршенням конкурентного середовища розвитку бізнесу.

Основними проблемами розвитку рекреаційного комплексу АРК є:

- незадовільний стан і нераціональне використання ресурсного потенціалу;
- сезонність функціонування установ туристсько-рекреаційного комплексу;
- неконкурентоспроможність туристсько-рекреаційних послуг, що виражається в низькій якості і високих цінах;
- низька інвестиційна привабливість та активність внаслідок тінізації бізнесу, недосконалості податкової та фінансової політики, низького рівня інноваційного розвитку курортних територій;
- недостатня забезпеченість висококваліфікованими спеціалістами та фінансовими ресурсами;

— слабке інформаційне забезпечення і просування привабливого іміджу АР Крим на світовому ринку рекреаційних послуг.

На основі аналізу існуючих проблем регіонального розвитку рекреаційного комплексу АРК, виділені наступні стратегічні напрямки сталого розвитку курортних територій:

1. Формування якісних, конкурентоспроможних туристично-рекреаційних послуг, що відповідають світовим стандартам якості, що дозволить підвищити конкурентоспроможність туристично-рекреаційного комплексу АРК шляхом модернізації та реконструкції матеріально-технічної бази, будівництва нових готелів, відповідних стандартам якості 3 і 4 зірки; забезпечення установ висококваліфікованим медичним та управлінським персоналом; впровадження новітніх технологій та розширення асортименту санаторно-курортних послуг; розвиток підприємств непрямого обслуговування.

2. Забезпечення належного екологічного стану регіону шляхом розподілу гранично допустимої екологічного навантаження для рекреаційних зон по регіонах; забезпечення безперебійного водопостачання, будівництва та реконструкції водовідведення з урахуванням сезонного навантаження; збільшення частки альтернативних видів палива та нетрадиційних джерел відновлюваної енергії.

3. Розширення рамок курортного сезону, що дозволить підвищити ефективність використання рекреаційного потенціалу території АРК.

4. Формування інформаційного простору сфери туризму за допомогою створення єдиної бази даних про національних, регіональних та іноземних туристичних продуктах; туристичних потоків; інвестиційних проектів у сфері туризму і діяльності курортів, забезпечення туристам і суб'єктам туристичної діяльності доступу до інформації, формування мережі туристичних інформаційних центрів, створення офіційних туристичних інтернет порталів регіону.

5. Створення маркетингової підтримки національного та регіональних туристичних продуктів шляхом: підвищення ефективності маркетингових заходів у сфері туризму з метою сприяння формуванню конкурентоспроможних туристичних продуктів та створення інтегрованої системи туристичного маркетингу, пропаганди цінних туристичних ресурсів України, з метою ціннісних орієнтацій потенційних споживачів, суб'єктів туристичної діяльності про наявності в країні значної кількості цінних туристичних ресурсів і можливостей для змістовного відпочинку; виготовлення якісної інформаційно-рекламної продукції, проведення рекламних кампаній національного та регіональних туристичних продуктів на внутрішньому і міжнародному туристичних ринках, забезпечення державного фінансування проведення регулярних рекламних кампаній в ЗМІ в Україні та за кордоном, прес-турів для представників ЗМІ.

6. Поглиблення міжнародного співробітництва з метою забезпечення сталого розвитку туризму за рахунок: розвитку багатостороннього інституціонального співробітництва з відповідними міністерствами, відомствами, адміністраціями інших держав у сфері курортів і туризму, міжнародними туристичними організаціями, в тому числі регіональними, відкриття туристичних представництв АРК за кордоном.

7. Підтримання в належному стані та збереження об'єктів культурної спадщини, природних ландшафтів, флори і фауни, що забезпечить збереження традиційного характеру історичного середовища, культурних та природних ландшафтів, об'єктів екологічної мережі, сприятиме зміцненню специфічних конкурентних переваг регіону як рекреаційного комплексу.

8. Забезпечення просторової рівномірності використання потенціалу регіону, що дозволить знизити навантаження на найбільш популярні рекреаційні території.

9. Зменшення частки тінізації послуг, що сприятиме підвищенню доходів бюджетів, врегулювання питань якості надання послуг, забезпечення безпеки туристів і подорожуючих осіб шляхом: удосконалення механізму оподаткування операцій у сфері надання рекреаційних послуг; вдосконалення статистичної звітності.

10. Забезпечення планомірності розвитку рекреаційного комплексу та інфраструктури курортних територій, що дозволить досягти рівномірності і збалансованості антропогенного і техногенного навантаження на знову освоюються і реконструюються території.

Стратегічні напрямки розвитку курортних територій та регіонального ринку курортних послуг визначені в Стратегії розвитку туристично-рекреаційного комплексу АРКрим-2020. До очікуваних результатів реалізації стратегії відносяться:

- досягнення високої якості кримського турпродукту;
- зростання числа туристів, що відвідують Крим, у т.ч. іноземних громадян;
- зростання обсягу наданих послуг і фінансових надходжень до державного та місцевих бюджетів;
- забезпечення продуктивної зайнятості населення шляхом створення нових робочих місць та самозайнятості; зростання рівня життя місцевого населення;
- створення туристської інфраструктури, відповідної світовим стандартам;
- підвищення професійного рівня працівників санаторно-курортного і туристського комплексів АРКрим;
- комплексне використання ресурсного потенціалу АРКрим;
- збереження і відтворення традиційної культурного середовища регіону;
- поліпшення екологічної ситуації в регіоні та досягнення високої якості рекреаційного середовища;

— подолання різких розривів у рівні ділової активності в сфері туризму протягом року;

— вирівнювання рівнів рекреаційної освоєності території і ефективності розвитку рекреації і туризму в розрізі регіонів АРКрим;

— підвищення інтересу інвесторів, зростання обсягу приватних інвестицій в туристично-рекреаційний комплекс регіону;

— формування позитивного іміджу АРКрим в світовому просторі [1].

Наразі необхідна стабілізація соціально-економічної ситуації в країні, внесення змін до законодавства щодо функціонування курортних територій; здійснення ефективного державного регулювання; зниження вартості кредитних ресурсів і відкриття програм пільгового кредитування туристсько-рекреаційного бізнесу, розробка бази даних з інформацією щодо структури економіки; основних економічних показників розвитку регіону, стан і перспективи розвитку ресурсної бази регіону, законах, що регламентують процес реалізації проектів розвитку в регіоні, кадровому потенціалі, комунікаціях, транспортних зв'язках; поліпшення іміджу АРКрим та його регіонів як туристично-рекреаційного кластера.

З метою стимулювання розвитку курортних територій, вважаємо за доцільне формування і функціонування туристично-рекреаційних кластерів, що сприятиме створенню та розвитку сучасного конкурентоспроможного туристично-рекреаційного комплексу. Його функціонування забезпечує задоволення потреби в різних туристсько-рекреаційних послугах, а також зайнятість місцевого населення та поповнення доходної частини бюджету. Формування кластерів в АРКрим можливо з урахуванням рекреаційного потенціалу та активності кожного окремого регіону. Курортні території АРКрим можна розділити на групи в залежності від рівня рекреаційного потенціалу та активності (табл. 1).

Вивчення рекреаційної активності регіонів та оцінка використання туристично-рекреаційних ресурсів, показало, що лише Ялта, Алушта, Євпаторія, Саки та Судак мають високий рекреаційний потенціал і відповідно рекреаційну активність. Решта регіонів є резервом розвитку туристсько-рекреаційного комплексу АРКрим.

Аналіз зарубіжного досвіду розвитку туристських регіонів довів ефективність використання кластерного підходу до розвитку курортних територій. Туреччина використовує саме кластерний підхід або "полюса розвитку". Ціна відпочинку в Туреччині нижче, ніж ціна відпочинку в АРК, а сервіс відповідає світовому рівню. Завдяки розвитку інфраструктури, збільшенню транспортних потоків, поширенню інновацій отримують додаткові можливості для розвитку і території, що знаходяться поруч з кластерами.

ВИСНОВОК

Нерозвиненість інфраструктури, низький рівень сервісу та інвестиційної активності в регіо-

Таблиця 1.

Регіон	Рекреаційна спрямованість	Рекреаційний потенціал	Рекреаційна активність
Ялта, Алушта	Екскурсійний, розважальний туризм, пляжна рекреація, дитячий відпочинок, конгресовий, круїзний, фестивальний, винний туризм, скелелазіння, яхтинг, дайвінг	Високий	Висока
Євпаторія, Саки	Клімато-, бальнео- і грязелікування, екскурсії туризм, дитячий відпочинок і лікування	Високий	Висока
Судак, Феодосія	Екскурсійний, розважальний туризм, кліматолікування, бальнеолікування, пляжна рекреація, авіа-туризм, кінний, винний туризм	Високий	Середня
Севастополь	Екскурсійний, розважальний туризм, пляжна рекреація, яхтинг, дайвінг, військовий туризм	Середній	Середня
Сімферополь, Бахчисарай, Білогірськ	Екскурсійний туризм, етнографічний, винний, конгресовий, паломницький, сільський, велосипедний, мисливський туризм, скелелазіння, спелеотуризм, пляжна рекреація, дитячий відпочинок і лікування	Середній	Середня
Чорноморський, Роздольненський райони	Пляжна рекреація, дайвінг, сільський туризм	Низький	Низька
Керч, Ленінський район	Екскурсійний, розважальний, військовий туризм, пляжна рекреація	Низький	Низька
Красноперекіпський, Первомайський, Джанкойський, Красногвардійський, Нижньогірський, Советський райони	Мисливський, сільський туризм	Дуже низький	Дуже низька

ні негативно позначається на розвитку курортних територій, що мають значний рекреаційний та економічний потенціал. Відсутні інноваційні програми розвитку туристично-рекреаційного комплексу, що враховують тенденції розвитку світового ринку послуг і стимулюють розвиток курортних територій. Розробка інституціонального механізму регулювання розвитку курортних територій дозволить підвищити ефективність функціонування курортних територій та надавати конкурентоспроможні рекреаційні послуги. При формуванні механізму регулювання розвитку курортних територій необхідно: описати сутність механізму формування ресурсної бази, його характеристики; визначити підходи до класифікації ресурсної бази курортних територій, а потім проаналізувати стан рекреаційного, фінансового, кадрового потенціалу курортних територій. Вивчення рекреаційної активності регіонів та оцінка використання туристично-рекреаційних ресурсів, показало, що лише Ялта, Алушта, Євпаторія, Саки та Судак мають високий рекреаційний потенціал і відповідно рекреаційну активність. Решта регіонів є резервом розвитку туристсько-рекреаційного комплексу АР Крим.

З метою стимулювання розвитку курортних територій, вважаємо за доцільне формування і функціонування туристично-рекреаційних кластерів, що сприятиме створенню сучасного конкурентоспроможного туристично-рекреаційного комплексу. Його функціонування забезпечить задоволення потреби в різних туристсько-рекреаційних послугах, а також зайнятість місцевого населення та поповнення доходної частини бюджету. Формування кластерів в АР Крим можливо з урахуванням рекреаційного потенціалу та активності кожного окремого регіону. Аналіз зарубіж-

ного досвіду розвитку туристських регіонів довів ефективність використання кластерного підходу до розвитку курортних територій.

Література:

1. Стратегія економічного та соціального розвитку Автономної Республіки Крим на 2011—2020 рр. / Постанова Верховної Ради АР Крим від 22.12.2010 р. № 121-6/10
2. Вельгош Н.З. Обоснование экономической эффективности деятельности курортных предприятий Крыма. // Экономика и управление. — 2006. — № 2—3. — С. 110—115.
3. Наливайченко С.П. Напрямки підвищення міжнародної конкурентоспроможності підприємств ТРК в умовах глобалізації / С.П. Наливайченко // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: економічна. Випуск 36-2. — Донецьк, ДонНТУ, 2009. — 283 с.

References:

1. The Verkhovna Rada of the ARC (2010), "Strategy of economic and social development of the ARC in 2011—2020", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/krym/show/rb0121002-10> (Accessed 21 July 2014).
  2. Vel'hosh, N.Z. (2006), "The rationale of economic efficiency of the resort enterprises of the Crimea", *Ekonomyka u upravlenye*, vol. 2—3, pp. 110—115.
  3. Nalyvajchenko, S.P. (2009), "Improving the international competitiveness of enterprises TRC in the context of globalization", *Naukovi pratsi Donets'koho natsional'noho tekhnichnoho universytetu*. Serii: ekonomichna, vol. 36-2, pp. 283.
- Стаття надійшла до редакції 01.09.2014 р.*